

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОНСУЛЬТАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Постановка проблеми. Найбільш важливі питання формування та моніторингу функціонування системи інформаційно-консультаційного забезпечення сільського господарства покладені на Міністерство аграрної політики та продовольства України, Національну академію аграрних наук, вищі навчальні заклади аграрної освіти. У Міністерстві функції по розробці структури системи, підготовці правового забезпечення, розподілу бюджетних коштів, координації діяльності на всіх рівнях, організації навчання консультантів (дорадників), розробці і впровадженню національних програм, міжнародному співробітництву тощо покладені на спеціалістів Департаменту науково-освітнього забезпечення АПВ та розвитку сільських територій та створеному у його складі відділу координації дорадництва соціального розвитку села. Велику роль у формуванні національної системи інформаційно-консультаційного забезпечення управління в сільському господарстві протягом багатьох років відіграла Всеукраїнська громадська організація “Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України”.

Стан вивчення проблеми. Аспекти інформаційно-консультаційного забезпечення агропромислового виробництва знаходяться постійно в полі зору науковців та досліджувались в роботах Андрійчука В.Г., Бітгера О.А., Бугуцького О.А., Гайдуцького П.І., Дем’яненка М.Я., Долішнього М.І., Лузана Ю.Я., Макаренка П.М., Мельника Л.Ю., Рижика С.М., Саблука П.Т., Шпичака О.М., Юрчишина В.В. та багатьох інших. Разом з тим, не всі аспекти цієї проблеми всебічно досліджені. На деяких з них, а саме на організаційно-економічних особливостях інформаційно-консультаційного забезпечення ми й акцентуємо увагу.

Завдання і методика досліджень. Мета досліджень полягає у визначенні особливостей впливу інформаційно-консультаційного забезпечення агропромислового виробництва на управління його розвитком. Теоретичною та методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання і системний підхід до вивчення економічних процесів; монографічний; законодавчі, нормативно-правові акти.

Стан вивчення проблеми. На даний час загальнодержавний рівень системи інформаційно-консультаційного забезпечення управління в сільському господарстві представляє структура, серед найважливіших ланок якої виступають Міністерство аграрної політики і продовольства України, Головний інформаційно-обчислювальний центр Міністерства, Рада інформаційно-консультаційної служби АПК, Прес-відеоцентр Міністерства, Центральна наукова сільськогосподарська бібліотека. Крім того, національний рівень рівень представляють інформаційні організації, центральні засоби масової інформації.

У системі НААН України функціонують 110 регіональні центри наукового забезпечення, які впроваджують досягнення аграрної науки в сільськогосподарське виробництво. Вищі навчальні заклади Мінагрополітики та продовольства впроваджують дисципліни з аграрного консалтингу.

На регіональному рівні у складі Головних управлінь агропромислового розвитку та продовольства облдержадміністрацій функціонують інформаційно-аналітичні підрозділи, на які покладені завдання здійснення координації інформаційного обслуговування виробників аграрної продукції в регіонах.

Обласні інформаційно-консультаційні служби і інформаційно-консультаційні центри вирішують наступні завдання: а) спільно з інформаційно-аналітичними підрозділами Головних управлінь агропромислового розвитку та продовольства облдержадміністрацій формують єдину регіональну мережу сільськогосподарського

консультування; б) розробляють стратегії та пріоритетні напрямки розвитку інформаційно-консультаційних служб, формують єдине інформаційне середовище та інформаційні ресурси для своїх клієнтів; в) займаються підготовкою проектів регіональних і галузевих цільових програм, пов'язаних з розвитком обласної системи сільськогосподарського консультування; г) беруть участь у розробці законопроектів та нормативно-методичної документації, спрямованої на підвищення ефективності системи агроконсультування; д) координують взаємодію суб'єктів інформаційно-консультаційної діяльності на обласному та районному рівнях; е) беруть участь в організації розробки прикладних програмних продуктів і формуванні інформаційних баз даних; ж) проводять підготовку та перепідготовку кадрів для інформаційно-консультаційної діяльності; з) активно сприяють сільгосптоваровиробникам і сільському населенню в освоєнні інноваційних розробок та передового досвіду ведення агровиробництва, і) надають маркетингові послуги сільськогосподарським товаровиробникам та іншим замовникам; к) здійснюють підготовку пропозицій для державних органів управління АПК на розробку прикладних наукових проблем; л) проводять державну агропродовольчу політику; м) здійснюють міжнародне співробітництво з проблем інформаційно-консультаційної діяльності; н) видають рекламну продукцію, інформаційні бюлетені і інформлистки, готують і поширюють відеофільми про передовий досвід і т. ін; о) проводять моніторинг потреб сільгосптоваровиробників в інформаційних та консультаційних послугах; п) активно і цілеспрямовано взаємодіють в рамках угод і договорів з державними структурами системи сільськогосподарського консультування.

На рівні адміністративних районів районні консультаційні центри та відділи вирішують наступні завдання: а) надають консультаційну та інформаційну допомогу сільгоспвиробникам та жителям сільської місцевості освоєнні інноваційних розробок і передового досвіду; б) проводять консультації з актуальних питань організації та управління виробництвом, переробки та реалізації продукції, економіки, фінансів, бухгалтерського обліку, оподаткування, законодавства, реалізації державних і галузевих програм тощо; в) доводять до сільгоспвиробників дані цінового моніторингу та надають їм маркетингові послуги; г) консультують з питань застосування нормативних документів, насамперед тих, що стосуються державної підтримки сільського господарства, сприяють інноваційно-інвестиційній діяльності суб'єктів господарювання; д) приймають участь у розробці та реалізації програмних заходів, що стосуються проблем соціального розвитку села; е) сприяють організації та проведенню навчальних семінарів, виставок, ярмарок, демонстраційних та інших заходів; ж) приймають участь у науково-практичних конференціях, круглих столах, дискусіях, засіданнях колегії регіонального органу державного управління сільським господарством та інших заходах.

Діяльність інформаційно-консультаційної служби базується на ряді принципів, сформульованих виходячи із специфіки завдань, що стоять перед нею. Служба прагне діяти в інтересах сільських товаровиробників в тій мірі, в якій вони не суперечать суспільним інтересам, і покликана забезпечувати ефективну взаємодію всіх організацій, відомств (підприємств), що впливають на розвиток аграрного сектору, з метою вирішення проблем сільських товаровиробників. Відносини з сільськими товаровиробниками будуються виключно на основі довіри і партнерства. Співробітники служби не мають права займатися діяльністю, що дозволяє впливати на прийняття економічних рішень сільськими товаровиробниками способами відмінними від навчання і переконання (наприклад, розподілом матеріальних і фінансових ресурсів, рекламою), виконувати функції державного контролю та інспектування. Враховуючи специфіку діяльності служби та цілі, які стоять перед нею її співробітники будують свою роботу з урахуванням географічних, природно-кліматичних, економічних, соціальних, культурних та інших особливостей території, на якій функціонує служба, орієнтуючись на потреби її потенційних і реальних клієнтів [5, с.12].

Успішний процес навчання сільськогосподарських товаровиробників вимагає глибокого розуміння їхнього становища та способу мислення. Причому для спеціалістів служби інформаційного обслуговування недостатньо знань тільки про науково-технічні досягнення та передовий досвід. Необхідно, щоб вони шукали нові творчі способи застосування цих досягнень в кожній конкретній ситуації використовуючи досвід товаровиробників. Також потрібні добрі знання місцевих ринків і тенденцій їх зміни. Таким чином, хороший спеціаліст служби інформаційного обслуговування повинен бути навчений не тільки технології сільськогосподарського виробництва, але також і економіці, і викладання, і спілкуванню.

Організаційно-економічні особливості інформаційно-консультаційної служби безпосередньо залежать від специфіки сільського господарства. Але незалежно від цих особливостей, усі сільгосптоваровиробники потребують поповнення знань з ведення виробництва, причому тим більше, чим гостріше конкурентне середовище. У зв'язку з цим, основним положенням, яке розкриває сутність інформаційно-консультаційної діяльності, є робота з надання сільгосптоваровиробникам інформаційно-консультаційних послуг. Причому історично сам процес надання таких послуг в організаційному плані постійно змінюється, тому що в ньому беруть участь найрізноманітніші організації, підприємства, групи фахівців і окремі фізичні особи.

В організаційному плані інформаційно-консультаційна служба об'єднує чотири основні підсистеми: інформаційну, інноваційну, консультаційну та освітню.

Інформаційна. Являє собою відкриту структуру загального доступу і носить інформаційно-довідковий характер з поповненням баз даних інформаційними ресурсами, що поставляються науковими та освітніми організаціями, органами управління, ринковими та іншими структурами АПК.

Інноваційна. Включає, в першу чергу, наукові організації, а також інші структури, що забезпечують створення інновацій і надають сприяння сільгосптоваровиробникам в їх освоєнні. Ця підсистема передбачає здійснення єдиної інноваційної політики в АПК, формування банку інноваційних розробок, формування позабюджетних фондів розвитку інноваційної діяльності, прискорення процесу освоєння інноваційних розробок у виробництві, пошук і залучення інвесторів для реалізації інноваційних проектів.

Консультаційна. Найбільша підсистема, яка включає структури агропромислового комплексу, що є об'єктом консультаційного обслуговування з питань управління та організації виробництва, освоєння інноваційних розробок та передового виробничого досвіду, економіки виробництва, оподаткування, бізнес-планування, маркетингу та ін. З метою завершення формування цієї підсистеми необхідне проведення комплексу заходів по створенню ринку консультаційних послуг, розробці механізмів та інструментів взаємодії суб'єктів інформаційно-консультаційної діяльності на всіх рівнях.

Освітня. Включає аграрні навчальні заклади всіх рівнів, систему додаткової професійної освіти, центри навчання кадрів, які забезпечують підготовку і підвищення кваліфікації сільгосптоваровиробників всіх форм власності, працівників органів управління АПК та інших господарюючих суб'єктів. В основі розвитку цієї підсистеми повинен лежати принцип: чим вище рівень знань, тим більший інтерес до інновацій та інформації.

Економічна сутність інформаційно-консультаційної служби полягає, перш за все, у поліпшенні виробничих та економічних показників роботи сільгосптоваровиробників у результаті інформаційно-консультаційного обслуговування. Серйозний вплив на організаційно-економічний характер формування інформаційно-консультаційної служби надає фінансова підтримка, переважно з боку держави. Будучи в більшості своїй некомерційними державними структурами, регіональні інформаційно-консультаційні служби орієнтуються на надання безоплатних послуг, хоча у багатьох з них є досвід надання платних послуг.

Проблема комерціалізації служби є насправді однією з центральних з точки зору перспектив її розвитку. Треба визнати як факт, що в силу причин економічного характеру держава найближчим часом не зможе забезпечити в необхідних обсягах фінансову підтримку аграрного сектора. Тому на різних рівнях посилено пропагується ідея можливого швидкого переходу служби на принцип самокупності. Однак при зовнішній привабливості цієї ідеї треба враховувати й окремі реалії.

Як показує світовий досвід, повсюдно, на перших етапах свого розвитку, служба надає безоплатні послуги. У міру завоювання авторитету і лише в умовах стабільного розвитку сільського господарства, що користується державною підтримкою, служби поступово переходять на надання платних послуг. Цей проміжок часу є досить тривалим. Нідерландам і Данії, наприклад, знадобилося більше 100 років, щоб просто поставити це питання, а в Англії консультаційні служби змогли перейти на часткове самофінансування тільки через 50 років роботи.

Що стосується нашої країни, то тут, крім зазначених факторів, необхідно враховувати ще й фінансове становище сільгосптоваровиробників. Сьогодні ситуація така, що більшість з них не в змозі оплачувати поради та консультації. Крім того, серйозним психологічним фактором є сформований протягом багатьох десятиліть менталітет вітчизняного товаровиробника, який звик до безкоштовного інформаційного обслуговування. Тому до розширення сегмента платних послуг необхідно підходити з крайньою обережністю. Нижче буде показано в яких випадках і, на якій методичній основі можна вводити платні послуги інформаційно-консультаційних служб. Тут же зауважимо, що платна послуга в умовах сучасного стану галузі можлива і навіть необхідна, якщо інформаційно-консультаційна служба безпосередньо бере участь в реалізації того чи іншого проекту і претендує на частину реального прибутку, одержуваного на фініші.

Зробимо також висновок, що динаміка процесу переходу на платні послуги повинна відповідати процесам стабілізації сільського господарства і зміцненню інформаційно-консультаційної служби.

До проблеми комерціалізації служби можна підійти й з іншого боку. Як відомо, в більшості розвинених країн сільське господарство є дотаційною галуззю. За наявними даними, Японія витрачає на підтримку сільгосптоваровиробників 49 млрд. доларів (що по відношенню до продукції, одержуваної в сільському господарстві, становить 63%, країни ЄС - 130 млрд. доларів (43,5% до виробництва продукції), США - 47 млрд. доларів (22% до виробництва продукції). Наша країна не може бути винятком із цього правила і випадати із загальносвітових економічних закономірностей. Тому, в тій чи іншій формі сільське господарство України також буде дотуватися. Однак характер цих дотацій, в силу складної економічної ситуації, прийме дещо інші форми. Так, останнім часом підтримка сільгосптоваровиробників здійснюється у вигляді виділення цільових дотацій, субсидій, пально-мастильних матеріалів на умовах товарного кредиту, пільг з оподаткування та оплати електроенергії, надання відстрочок по різних платежах та ін. І все ж таки, незважаючи на відомі економічні труднощі, необхідно піти на пряму фінансову підтримку служби, як це робиться в інших країнах.

Фінансування діяльності інформаційно-консультаційних служб за рахунок коштів бюджету цілком припустимо розглядати як одну з форм державної підтримки сільського господарства. Тим більше, що численні дослідження свідчать про високу прибутковість вкладень в інформаційно-консультаційну діяльність (більше 15% в рік). Інакше кажучи, вкладені державою витрати на підтримку служби дуже швидко можуть компенсуватися у вигляді значного підвищення ефективності сільського господарства.

Основними постачальниками науково-технічної інформації є науково-методичні і науково-технічні центри аграрної науки, аграрні університети, агросервісні об'єднання.

Постачальники і споживачі інформації

Постачальники інформації	Споживачі інформації
<ul style="list-style-type: none"> - державні органи управління сільським господарством; - постачальники матеріально-технічних ресурсів; - приватні служби; - державні статистичні установи; - засоби масової інформації. 	<ul style="list-style-type: none"> - сільськогосподарські товаровиробники; - фермерські господарства - особисті підсобні господарства (так само садівники городники); - державні органи управління сільським господарством; - малі підприємства; - науково-дослідні інститути - вищі навчальні заклади

Серед основних функцій, виконуваних інформаційно-консультаційною службою, можна виділити наступні:

- формування, постійне оновлення і поповнення інформаційних ресурсів та надання інформації з різних аспектів виробництва, переробки і збуту сільськогосподарської продукції, включаючи нові технології і методи ведення господарства;
- навчання товаровиробників новим методам ефективного ведення господарської діяльності;
- консультування з питань ведення обліку, ефективного управління господарством, фінансового та інвестиційного аналізу, оптимізації використання ресурсів з урахуванням екологічних вимог;
- інтеграція знань та інформації з різних (у тому числі міжнародних) джерел, орієнтація аграрної науки на проведення прикладних досліджень з проблем сільських товаровиробників з метою вироблення практичних рекомендацій, ініціювання змін у методах ведення господарства, сприяння поширенню інновацій в аграрному секторі;
- забезпечення механізму зворотного зв'язку органів управління та науково-дослідних інститутів з сільськими товаровиробниками з метою вироблення ефективних заходів державної аграрної політики;
- організація демонстраційної діяльності з метою проведення випробувань нових технологій та їх впровадження.

Перший досвід функціонування виявив низку недоліків. По-перше, побудова системи інформаційного обслуговування сільського господарства базується на застосуванні інформаційних систем і комп'ютерних технологій. Але сільські території не мають можливості в повній мірі використовувати у своїй діяльності комп'ютерну техніку. Недостатньо застосовуються комп'ютерні технології в органах державного управління сільським господарством, доступ до інформаційних ресурсів самих товаровиробників відсутня.

По-друге, в системі інформаційного обслуговування не задіяна дослідно - демонстраційна діяльність, яка необхідна для ефективного консультування товаровиробників. Не працюють на постійній основі фахівці - консультанти з тваринництва, рослинництва та іншим виробничим галузям через відсутність коштів на їх підготовку і утримання.

По-третє, діюча на сьогодні система інформаційного обслуговування не використовує повною мірою науково - технічний потенціал країни.

Цей досвід показав, що в подальшому необхідна державна підтримка інформаційного обслуговування.

Висновок. Виходячи з вищесказаного стає важливою необхідність розробки програми інформаційного обслуговування, яка дозволить:

- підвищити конкурентоспроможність продукції сільських товаровиробників за рахунок використання в сільськогосподарському виробництві нових технологій, залучення до виробничого процесу кваліфікованих фахівців;
- забезпечити реалізацію державної аграрної політики і науково - технічний прогрес у галузі;
- сприяти розвитку і зміцненню ринкової економіки в галузі;
- розширити можливості інтеграції в загальноукраїнську і світову систему аграрної економіки.

Анотація

В статті визначенні організаційно-економічні особливості розвитку інформаційно-консультаційного забезпечення в механізмі управління розвитком агропромислового виробництва.

Ключові слова: інформаційно-консультаційна служба, управління, дорадча служба, агропромислове виробництво, забезпечення.

Аннотация

В статье определены организационно-экономические особенности развития информационно-консультационного обеспечения в механизме управления развитием агропромышленного производства.

Ключевые слова: информационно-консультационная служба, управление, совещательная служба, агропромышленное производство, обеспечение.

Summary

In the article the determination organizational-economic features of development of the informative-consultative providing in the mechanism of management by development of agroindustrial production.

Keywords: informative-consultative service, management, deliberative service, agroindustrial production, providing.

Список використаної літератури:

1. Аверчев, О. В. Післядипломна освіта та дорадництво як фактори інтенсифікації сільськогосподарської кооперації / О. В. Аверчев, М. М. Добрянський // Таврійський наук. вісн. – 2007. – № 51. – С. 263–267
2. Безкровний, М. Ф. Змішана модель сільськогосподарських дорадчих служб / М. Ф. Безкровний, І. П. Кудінова // Науковий вісн. Національного аграр. ун-ту. – 2006. – № 110. – С. 176–178
3. Бородіна, О. М. Науково-прикладні аспекти розвитку дорадництва у сільському господарстві: економіка / О. М. Бородіна // Вісн. аграр. науки. – 2001. – № 12. – С. 63–66.

4. Брояка, А. А. Моніторинг сільськогосподарських дорадчих послуг: показники якості та ефективності/ А. А. Брояка // Економіка АПК. – 2008. – № 11. – С. 26–29
5. Галич О.А., Сосновська О.О. Сільськогосподарське дорадництво. – Навчальний посібник. – Київ: Вид-во «Центр навчальної літератури». – 2007. – 552 с
6. Дорадництво: становлення і перспективи : Бібліографічний показ. / ВДАУ; упоряд. О. А. Шевчук; ред. Н. Г. Дудкевич, В. С. Гадомський; відп. за вип. Н. С. Головка. – Вінниця, 2009.
7. Недбалюк, О. Програми розвитку сільської місцевості як теорія, методологія і практика діяльності дорадчих служб : моногр. / О. Недбалюк. – Вінниця: Видавництво Вінницької громадської організації “Поділля – 2000”, 2005. – 160 с